

Nutidsrelevans och nutidsperspektiv – om användningen av presens perfekt i modern svenska

Márton András Tóth
Göteborgs universitet

1 Inledning

I svenskan har vi möjlighet att syfta på förflutna aktioner¹ med olika tempusformer. Till exempel kan samma kaffeavstängande uttryckas med preteritum i (1a) eller presens perfekt i (1b).

- (1) a. Lisa stängde av kaffet. (Larsson & Lyngfelt, 2011, s. 77)
b. Lisa har stängt av kaffet.

Preteritum och presens perfekt är lika i den bemärkelsen att båda syftar på en aktion som ägt rum i en förfluten tid. Både (1a) och (1b) anger alltså att kaffeavstängandet inträffat före tiden då satsen yttras. Skillnaden mellan preteritum och presens perfekt är däremot mer svärfångad. Det har bland annat påpekats att preteritum kan förekomma med tidsadverbial som anger förfluten tid, t.ex. *igår*, men att detta generellt sett inte är gångbart med presens perfekt (jfr SAG 4, s. 235). Enligt vissa verk är därför satsen *Lisa stängde av kaffet igår* grammatisk, medan *Lisa har stängt av kaffet igår* inte är det (se t.ex. Larsson & Lyngfelt, 2011, s. 77). En förklaring härvidlag är att presens perfekt fokuserar på nutiden och därför inte gärna

¹ Begreppet *aktion* syftar i föreliggande artikel både på dynamiska företeelser (t.ex. *cykla* eller *ramla*) och tillstånd (t.ex. *vara*) (jfr SAG 4, s. 152).

förekommer med tidsadverbial för förfluten tid (se t.ex. Ekerot, 2011, s. 124).

En annan förklaring på skillnaden mellan de två tempusen som kan ses i litteraturen är att aktionen med presens perfekt har *nutidsrelevans*, dvs. att aktionens inträffande på något vis är relevant vid talarens tid (Ekerot, 2011; Larsson & Lyngfelt, 2011; SAG 4). Nutidsrelevansen kan innebära att aktionen har ett visst resultat eller konsekvenser vid talarens nutid (se SAG 4, s. 234, mer om detta i *avsnitt 2*). Hos preteritum sägs denna nutidsrelevans däremot vara oklar. Applicerat på (1a–b), skulle vi därför kunna säga att i (1a) är det oklart huruvida kaffet är avstängt vid talarens nutid – någon kan ha satt på det igen – medan (1b) anger nutidsrelevansen att kaffet är avstängt.

Men vad är egentligen nutidsrelevans för något? Och i vilken mån kan nutidsrelevansen hjälpa oss att förstå skillnaden mellan hur presens perfekt och preteritum används? Det är dessa frågor som jag vill diskutera i föreliggande artikel. Mitt syfte är att peka ut några problem med begreppet nutidsrelevans i anknytning till presens perfekt, samt föreslå ett alternativt begrepp som ger fördjupad förståelse av skillnader i hur presens perfekt och preteritum används i modern svenska. Det motsvarande engelska begreppet *current relevance* har diskuterats flitigt i forskningen på engelskans *present perfect* (se t.ex. Dahl & Hedin, 2000; Declerck, 1991; McCoard, 1978; Yao, 2014), men begreppet nutidsrelevans har inte problematiserats i någon större utsträckning i forskningen om svenskans presens perfekt.

I det följande ger jag först en översikt över vad som har sagts om nutidsrelevans i den svenska litteraturen, och fortsätter sedan med att analysera och problematisera begreppet. Diskussionen mynnar ut i förslag på hur vi kan se på skillnaden mellan presens perfekt och preteritum.

2 Nutidsrelevans i tidigare forskning

Den första som talar om ett begrepp likt nutidsrelevans i svensk tempusforskning verkar vara Pipping (1936), som dock använder termen *aktualitet*. Enligt Pipping har presens perfekt aktualitetsvärde och han formulerar presens perfekts betydelse som så att perfektformen ”anger [...] ett aktuellt intresse hos den talande för det betecknade förloppet” (s. 210). Pipping betraktar det som att presens perfekt anger ett ”avslutat förlopp” som ”ställs i relation till talögonblicket”.

Liknande tankar som hos Pipping finner vi hos Andersson (1977), som tycks vara den första som använder termen *relevans* i anknytning till svenskans presens perfekt. Termen *nutidsrelevans* lånades sannolikt från

engelskans *current relevance*, som används i det än idag inflytelserika verket Comrie (1976). Andersson (1977, s. 248) formulerar det som att: "[e]n perfektform tycks i själva verket alltid anknyta till talpunkten på något sätt och markera att den förflutna handlingen är relevant för talaren eller den tilltalade vid talögonblicket".

Referensverket SAG 4 introducerar begreppet nutidsrelevans i avsnittet "Perfekt gentemot preteritum" som följande:

Aktionens nutidsrelevans. Om den förflutna actionens resultat kvarstår i talögonblicket eller om den slutförda actionen har konsekvenser för andra handlingar vid eller efter talögonblicket, väljs gärna talögonblicket som tematisk tid (SAG 4, s. 234).

SAG 4 använder begreppet *tematisk tid* i citatet, vilket definieras som "den tid en sats handlar om" (s. 207). Enligt SAG har presens perfekt en tematisk tid som inbegriper talögonblicket², där "talögonblicket" syftar på tiden som satsen yttras (SAG 1, s. 231). Notera att den tematiska tiden normalt inbegriper talögonblicket även vid andra nutidstempus så som enkelt presens, även om SAG främst verkar behandla presens perfekt i sammanhanget.

Nutidsrelevans tycks, utifrån SAG 4 (s. 234), antingen handla om ett resultat eller om konsekvenser vid talögonblicket. Dessa två sorters nutidsrelevans kan illustreras med följande exempel från SAG 4:

- (2) a. Eva har rest till Rom, så du kan inte träffa henne (s. 240).
- b. Jag har gått på kurs och kan sköta sådana här maskiner (s. 234).

Exempel (2a) anger ett resultat: som ett resultat av att Eva rest till Rom är 'Eva inte här'. (2b) anger däremot inget resultat, utan här är det istället konsekvenserna av att ha gått på kurs som är relevanta i nuet. Att 'jag har gått på kurs' har konsekvenserna att jag besitter kunskaper om hur maskinerna i fråga ska skötas.

Andra verk som behandlar presens perfekt – och då framförallt i förhållande till preteritum – såsom Andersson (1991), Ekerot (2011) och Larsson och Lyngfelt (2011) har en liknande syn på begreppet nutidsrelevans som SAG 4, även om vissa verk använder benämningen *aktualitet* istället för *relevans*.

² SAG använder även ett annat begrepp, nämligen *yttre tidsram* som definieras som "den tid då actionen kunde inträffa eller den tid som man granskar för att finna om actionen ägt rum" (SAG 4, s. 234). Jag väljer att inte använda begreppet då det inte behövs för den aktuella diskussionen.

Ett verk som sticker ut är Rothstein (2008) som kritiserar nutidsrelevansbegreppet. Rothstein menar att begreppet inte kan förklara användningen av presens perfekt i meningar som (3), där *har haft* enligt Rothstein inte anger nutidsrelevans, eftersom relevansen är negerad med ”de har upphävts”.

- (3) Newtons teorier har haft stor betydelse i vetenskapens historia, även om de har upphävts (s. 33).

Det är egentligen oklart på vilket sätt (3) är ett motargument mot nutidsrelevansbegreppet. Det kan likaväl påstås att *har haft stor betydelse i vetenskapens historia* har nutidsrelevans, eftersom ’teorierna någon gång har haft betydelse’ är giltigt än idag – oavsett om de upphävts eller inte. Däremot är exemplet intressant, eftersom det visar att det är oklart hur vi ska tolka vad nutidsrelevans är för något utifrån litteraturen: vad är relevant i nuet och på vilket sätt?

När man går igenom den tidigare forskningen kring nutidsrelevans är det slående att författarna väljer att förklara nutidsrelevans genom att ge exempel med presens perfekt och där ange vad nutidsrelevansen är i det specifika exemplet, snarare än att explicit definiera vad begreppet betyder (se t.ex. SAG 4, s. 234). Nutidsrelevans används snarast för att beskriva intuitionen att aktioner som presens perfekt refererar till har något eftertillstånd som består i nuet, och det är detta eftertillstånd som beskrivs som ”relevant”. Nutidsrelevansbegreppets syfte tycks vara att motivera varför vi talar om en förfluten aktion med ett presentiskt tempus – dvs. ett tempus vars finita verb är i presens (*har*) – och inte med preteritum, som annars i huvudsak används om förflutna aktioner.

Som jag ser det finns det två problem med beskrivningen av nutidsrelevans i litteraturen: det ena handlar om termvalet, och det andra handlar om att begreppet är vagt och kräver en tydligare definition.

Termen nutidsrelevans kan delas in i två delar: ”nutids-” och ”relevans”. ”Nutids”-delen är mindre problematisk, eftersom presens perfekt mycket riktigt säger något om talarens ”nutid”. För att ta ett enkelt exempel: om Lisa har stängt av kaffet är kaffet avstängt *nu*. ”Relevans”-delen är däremot mer problematisk, eftersom – som vi även såg i exempel (3) ovan – relevans kan tolkas på olika sätt. Utifrån Grices välkända *maxim of relation*, förväntas alla yttranden vara relevanta på något vis i kommunikationen (Grice, 1975), och detta är rimligtvis sant oavsett vilken tempusform talaren använder. Det tycks däremot som att det inte riktigt är denna sorts relevans som avses i litteraturen, utan något snävare, eftersom relevansen tillskrivs presens perfekt och inte vissa andra tempusformer,

såsom preteritum. Således krävs det ett tydligare definierat begrepp och ett termval som tydligt speglar innebörden. Larsson och Lyngfelt (2011) nyanserar relevans på ett belysande sätt: ”Man brukar säga att perfekt *på ett annat sätt* än preteritum uttrycker att en aktion är relevant vid talögonblicket” (s. 78, min kursivering). Även SAG 4 (s. 234) påpekar att aktioner med preteritum inte är irrelevanta, utan att nutidsrelevansen då är något som lämnas öppet.

I avsnitt 3 nedan föreslår jag att begreppet nutidsrelevans bättre kan förstås om vi tydligare knyter an det till de temporala förhållanden som presens perfekt uttrycker. I det följande använder jag benämningen ”nutidsrelevans” för enkelhetens skull, men jag återkommer till frågan om termval i 3.4. och 4.

3 Diskussion

I detta avsnitt diskuterar jag hur nutidsrelevans kan knytas an till presens perfekts temporala egenskaper samt vilka sorters aktioner presens perfekt refererar till. I slutet av avsnittet behandlar jag begränsningar hos nutidsrelevansbegreppet och lyfter andra sätt att se på presens perfekts användning i förhållande till preteritums användning. Jag använder ett flertal korpusexempel i avsnittet för att visa hur man kan analysera autentiska förekomster av presens perfekt.

3.1 Nutidsrelevans och tematisk tid

I likhet med SAG tar jag mig an tidsegenskaperna hos presens perfekt med utgångspunkt i begreppet *tematisk tid*. Som jag nämnde i avsnitt 2 definierar SAG den tematiska tiden som ”den tid en sats handlar om” (SAG 4, s. 207). Presens perfekt har en tematisk tid som inbegriper både en förfluten tid och talögonblicket, medan preteritums tematiska tid endast inbegriper en förfluten tid (jfr SAG 4, s. 234).

För att konkretisera denna skillnad kan vi återgå till exempel (1), *Lisa stängde av kaffet* kontra *Lisa har stängt av kaffet*. Preteritums tematiska tid avser endast den förflutna aktionens tid (”då”-et, dvs. då aktionen inträffade) medan presens perfekts tematiska tid innefattar både den förflutna aktionens tid och talögonblicket (”nu-et”, dvs. talarens nutid). Med andra ord gör presens perfekt en utsaga både om dåtiden och nutiden, medan preteritum gör en utsaga endast om dåtiden. Som nämnts i avsnitt 2 behöver detta inte betyda att aktioner med preteritum inte har några konsekvenser i nutiden, men själva utsagan gäller endast dåtiden.

Att presens perfekt gör en utsaga både om en förfluten aktion och talögonblicket är väsentligt i sammanhanget, eftersom vi kan tolka förhållandet mellan aktionstiden och talögonblicket på olika sätt. Inte sällan tolkas det som att den förflutna aktionen medför ett eftertillstånd som består vid talögonblicket. Detta är fallet med avslutade aktioner såsom *Lisa har stängt av kaffet*, som lätt tolkas som att kaffet är avstängt vid talögonblicket. Det kan emellertid också handla om en fortsatt pågående aktion, såsom *Jag har bott här sedan 2022*, som inte uttrycker ett eftertillstånd, utan snarare att aktionen 'bo' har fortskridit fram till talögonblicket. Presens perfekt indikerar alltså olika sorters nutidsrelevans, beroende på vilket slags aktion vi talar om.

3.2 Nutidsrelevans hos olika typer av aktioner

Presens perfekt används på olika sätt beroende på typen av aktion. Användningen och nutidsrelevansen hos presens perfekt kan kategoriseras efter aktionstyp enligt tabell 1 nedan. Undertyperna har sin grund i forskningen på engelskans *present perfect* (se Comrie, 1976; McCawley, 1971) och baseras i tabell 1 på Rothstein (2008) och Larsson (2009), dock med mina egna benämningar (se Tóth, u.å.).

Tabell 1. Nutidsrelevansen hos presens perfekt baserat på aktionstyp.

Undertyp	Aktion	Exempel	Nutidsrelevans
1	Avslutad resultativ	Min dragkedja på vinterjackan har gått sönder. (Diskussionsforum)	Någon/något befinner sig i ett nytt tillstånd
2	Avslutad icke-resultativ	Jag har sprungit en mil idag. (Bloggmix, 2007)	?
3	Oavslutad	Jag har bott med Henke sedan 97/98 men aldrig att han sett mig naken. (Bloggmix, 2001)	En aktion fortskrider

Hos undertyp 1 uttrycker presens perfekt att en tillståndsförändring inträffat till följd av en specifik aktion som avslutats. Nutidsrelevansen består i att 'ett eftertillstånd/resultat kvarstår' i nuet. I exempel 3 i tabell 1 är det resultatet att 'min dragkedja är sönder' som kvarstår vid talögonblicket.

Undertyp 2 är lik undertyp 1 i den bemärkelsen att den också inbegriper en specifik, avslutad aktion. Exemplet i tabell 1 refererar till en specifik

förekomst av aktionen, nämligen då jag sprang en mil idag. Hos undertyp 2 går det däremot inte att skönja något tydligt eftertillstånd i nuet: att jag sprungit en mil idag medför inget tillstånd som kvarstår efter att aktionen avslutats. Springandet kan visserligen ha resulterat i till exempel trötthet, men 'att vara trött' är inget som nödvändigtvis medförs av aktionen 'springa en mil'. Jämför detta med *dragkedjan har gått sönder*, vilket måste medföra att dragkedjan *är* sönder efter att aktionen 'gå sönder' har inträffat. Jag behandlar vidare i avsnitt 3.3 och 3.4 hur vi kan se på denna undertyps nutidsrelevans.

Hos undertyp 3 består nutidsrelevansen i att en aktion fortskridit fram till nu, och att den sannolikt fortfarande gör det. Således *bor* jag vid talögonblicket fortfarande med Henke i exempel 3 i tabell 1, och det är det fortsatta fortskridandet av denna specifika aktion som är relevant i nuet³.

Presens perfekt har ytterligare en användning, nämligen med avseende på aktionsreferens, dvs. hur talaren refererar till aktionen. Jag kommer att kalla denna användning *icke-specifik*. Distinktionen mellan specifik och icke-specifik aktionsreferens har hittills varken behandlats i engelsk eller svensk forskning avseende presens perfekt. Specifik aktionsreferens avser specifika kontexter där aktionen ägt rum, medan icke-specifik aktionsreferens avser att en typ av aktion *över huvud taget* har ägt rum. Nutidsrelevansen hos den icke-specifika användningen består typiskt i att 'någon har en erfarenhet'. De tre undertyperna i tabell 1 kan användas både specifikt och icke-specifikt beroende på kontext och förekomsten av tidsangivelser. Om uttalandet i exempel 1 i tabell 1 avser att min dragkedja för närvarande 'är sönder' är referensen specifik. Om uttalandet däremot gäller att min dragkedja någon gång över huvud taget gått sönder är referensen icke-specifik – och då lämnas frågan om dragkedjan huruvida för närvarande är sönder öppen. *Jag har bott med Henke* och *Jag har sprungit en mil* kan likaså tolkas som icke-specifika, dvs. att aktionen 'bo med Henke' och 'springa en mil' någon gång över huvud taget inträffat innan talögonblicket. Tidsadverbialen *idag* och *sedan 97/98* i exemplen i tabell 1 förtydligar dock att syftningen är specifik, dvs. det är den specifika förekomsten av att springa en mil *idag* och den specifika förekomsten av att bo med Henke *från 97/98 fram till idag* som avses.

De olika typerna av nutidsrelevans kan förknippas med olika sorters tillstånd i litteraturen (se Larsson, 2009; Rothstein, 2008; Tóth, 2020; baserat på Parsons, 1990). Tillståndet hos specifika resultativa aktioner (undertyp 1) har benämnts i litteraturen som *target state* (jfr Rothstein,

³ Aktionen behöver däremot inte fortsätta efter talögonblicket, som i *Hon har arbetat här sedan i fjol, men i dag ska hon sluta* (SAG 4, s. 233).

2008) och den sorts tillstånd som förekommer hos den icke-specifika användningen har benämnts som *resultant state* (jfr Larsson, 2009). Parsons (1990), som först föreslog dessa två begrepp för engelskans del demonstrerar skillnaden mellan dessa tillstånd med exemplet *I have thrown a ball on the roof* (s. 235). Ett *target state* innebär att bollen för närvarande är på taket, men det är ett tillstånd som kan upphävas om bollen avlägsnas från taket. Ett *resultant state* är å andra sidan 'tillståndet av att ha kastat upp bollen på taket' och det är ett tillstånd som är permanent.

Tillståndet hos specifika oavslutade aktioner (undertyp 3) har benämnts i litteraturen som *persistent state* (Tóth, 2020, s. 13), vilket är ett tillstånd som fortskrider utan att det sker någon förändring i tillståndets karaktär.

Som tidigare nämnts i avsnittet implicerar presens perfekt inget tydligt eftertillstånd hos specifika avslutade icke-resultativa aktioner (undertyp 2). Här kan det visserligen framhållas att presens perfekt medför ett *resultant state* i likhet med den icke-specifika användningen. På samma gång är det inte den tidigare erfarenheten av att ha sprungit en mil idag tidigare som exemplet i tabell 1 gör en utsaga om, utan snarare att aktionen 'springa en mil' har förekommit vid ett specifikt tillfälle samma dag. Således är nutidsrelevansen inte samma hos den specifika avslutade icke-resultativa användningen (undertyp 2) och den icke-specifika användningen. Frågan är därför vari nutidsrelevansen hos undertyp 2 består.

3.3 Nutidsrelevansen hos specifika avslutade icke-resultativa aktioner

Ett sätt att närma sig nutidsrelevansen hos den specifika avslutade icke-resultativa undertypen i tabell 1 (undertyp 2) är att se denna undertyp som diskursdriven, "a condition on the discourse" (Dahl & Hedin, 2000, s. 392)⁴. Enligt detta synsätt handlar nutidsrelevans om att talaren på något vis "framställer aktionens konsekvenser som essentiella för det talaren vill uttrycka" (ibid). Dahl och Hedin utgår i huvudsak från engelskans *present perfect* och ger exemplet *The gong has sounded* (s. 392), vilket i sig inte medför något påtagligt resultat. Däremot kan gonggongen antyda att en boxningsmatch påbörjar eller att det är dags för mat. Således är användningen av engelskans *present perfect* pragmatiskt drivet i detta exempel, eftersom talaren vill signalera att den förflutna aktionens

⁴ Jfr även Lindström och Wide (2001) som diskuterar diskursfaktorer i anknytning till nutidsrelevans i svenskan.

inträffande – i det här fallet att gonggongen ringer – har konsekvenser för andra handlingar som inte självklart kan utläsas från satsen i sig.

Ett exempel på den specifika avslutade icke-resultativa undertypen i svenskan, där pragmatiska kunskaper kan förklara nutidsrelevansen, kan ses i (4), med min fetstilta markering.

- (4) – Jag håller på och reder i detta nu och ska åka till skolan alldeles strax för att prata med personalen. Så här får det inte se ut. Något misstag **har skett** i köket, säger hon (GP2013).

Nyhetsartikeln som (4) är tagen ur beskriver att rå köttfärs hittats i skolmat, och i denna kontext påstås att det var ett misstag som medförde detta. Nutidsrelevansen hos specifika avslutade icke-resultativa aktioner som den i (4) kan bestå i att presens perfekt anger någon sorts resultat eller konsekvens i diskursen – t.ex. att maten har tillagats på fel sätt –, trots att satsen 'något misstag har skett' i sig inte medför några självklara resultat eller konsekvenser.

3.4 Presens perfekt och nutidsperspektiv

I det ovanstående har jag talat om nutidsrelevans i anknytning till presens perfekt i termer av olika sorters tillstånd. Hos specifika avslutade icke-resultativa aktioner framgår tillståndet inte från satsen, utan det kan antydas pragmatiskt.

Det är emellertid inte ovanligt att använda presens perfekt i satser där det inte går att urskilja något eftertillstånd vid talögonblicket och där inga konsekvenser antyds pragmatiskt. Detta kan illustreras med exempel 2 från tabell 1, upprepat som (5a), samt (5b) som är ett exempel på en ordväxling som inte sällan förekommer efter att kollegor på en arbetsplats återvänt till arbetet efter semestern. Både *har sprungit en mil* och *haft en bra semester* inbegriper specifika avslutade aktioner utan något påtagligt resultat.

- (5) a. Jag har sprungit en mil idag.
b. – Hur har semestern varit? – Jodå, jag har haft en rätt bra semester.

Notera att dessa satser *kan* antyda ett tillstånd vid talögonblicket: (5a) kan antyda att talaren är utmattad, och (5b) kan antyda att talaren är utvilad efter semestern. Däremot är det inte nödvändigt att antyda ett eftertillstånd som nutidsrelevant för att använda presens perfekt i dessa satser: (5a) kan

betyda enbart att aktionen 'springa en mil' ägt rum samma dag, och med svaret i (5b) kan man rapportera enbart att den senaste semestern varit bra.

Jämför (5a–b) med preteritum, som också är gångbart i dessa situationer: *Jag sprang en mil idag* och *Jag hade en rätt bra semester*. Preteritum aktualiserar frågan *när?*, dvs. yttrandet för oss tillbaka till tiden då aktionen inträffade. Vid konstruktion med presens perfekt blir denna fråga inte lika framträdande, utan yttrandena i (5a–b) avser endast att förmedla att aktionen inträffat före talögonblicket.

I det följande skulle jag vilja föreslå att den huvudsakliga skillnaden mellan svenskans presens perfekt och preteritum ligger i perspektiv. Presens perfekt utgår från ett nutidsperspektiv, dvs. det är utifrån nutiden (talögonblicket) som talaren betraktar aktionen. Preteritum utgår å andra sidan från ett dåtidsperspektiv, dvs. talaren ser på aktionen utifrån en tid i det förflutna. Denna tid i det förflutna är inte sällan själva aktionstiden, men denna tid kan också vara en tematisk tid som inbegriper aktionstiden⁵. Jämför med Ekerot (2011, s. 124–125) som talar om NU-fokus och DÅ-fokus, vilket motsvarar ungefär det jag kallar för nutidsperspektiv och dåtidsperspektiv.

Skillnaden mellan nutids- och dåtidsperspektiv är inte specifik för skillnaden mellan presens perfekt och preteritum, utan avser skillnaden mellan presentiska tempus och preteritella tempus generellt. De vanligaste presentiska tempusen är enkelt presens, presens perfekt och de futurala tempusen *ska* och *kommer att*, dvs. tempus som inbegriper ett finit verb i presens, medan de vanligaste preteritella tempusen är preteritum och pluskvamperfekt, dvs. tempus som inbegriper ett finit verb i preteritum (Ekerot, 2011, s. 123). Presentiska tempus utgår från ett nutidsperspektiv, medan preteritella tempus utgår från ett dåtidsperspektiv. Det som dock utmärker presens perfekt bland de presentiska tempusen är att aktionen i regel äger rum i förfluten tid.

Ett nutidsperspektiv på en förfluten aktion kan motiveras av olika faktorer. En sådan motiverande faktor kan vara att talaren vill referera till ett bestående tillstånd vid talögonblicket, som de tillstånd som diskuterats i avsnitt 3.3–3.4. Det torde vara detta som avses med att talögonblicket väljs som tematisk tid när aktionen har resultat eller konsekvenser i nuet (SAG 4, s. 234). Vi kan också tänkas utgå från ett nutidsperspektiv *per default*, till exempel i (5a–b) ovan, helt enkelt därför att vi inte har någon

⁵ I en sats som *Erik var sjuk igår* kan tiden för aktionen 'att vara sjuk' ha börjat innan 'igår' och den kan fortsätta till 'idag'. Däremot gör satsen endast en utsaga om 'igår', vilket är den tematiska tiden, och inte nödvändigtvis hela aktionstiden (se Christensen, 1997, s. 85).

särskild anledning att anta ett dåtidsperspektiv. Nutidsperspektivet utgår från talögonblicket, vilket är en given tidpunkt i kommunikationen mellan talaren och dess samtalspartners. Att i stället anta ett dåtidsperspektiv och därmed utgå från en annan tid än talögonblicket behöver emellertid inte sällan signaleras för att samtalspartnern ska förstå vilken tid yttrandet avser. Av denna anledning specificeras gärna den tematiska tiden med tidsadverbial såsom *idag* eller *igår* när preteritum används (jfr Ekerot, 2011, s. 122; SAG 4, s. 207, 234). Ett nutidsperspektiv kan signaleras med tidfästningsadverbial som inbegriper nuet, t.ex. *idag* som i *Jag har sprungit en mil idag*, men inte sällan kan tidsspecificeringen utelämnas för att ange att aktionen ägt rum före nuet utan att ange *när* den ägt rum.

Nutidsrelevans är alltså inte ett nödvändigt begrepp för att fånga distinktionen mellan presens perfekt och preteritum. Nutidsrelevansbegreppet används i litteraturen exklusivt för att motivera presens perfekts användning i förhållande till preteritum, men begreppet nutidsperspektiv avser presentiska tempus generellt och fångar således även vad som särskiljer presens perfekt gentemot preteritum. Vi skulle kunna se det som att nutidsrelevansen följer av att presens perfekt utgår från ett nutidsperspektiv på en förfluten aktion. Emellertid kan det som kallas för nutidsrelevans i litteraturen lika väl behandlas som olika tillstånd vid talögonblicket (se avsnitt 3.2–3.3). Fördelen med detta är att vi då kommer ifrån vagheten hos termen *relevans*, samt att vi inte behöver anta en särskild motivering för de förekomster av presens perfekt som endast anger att aktionen ägt rum (som i 5a–b).

4 Sammanfattning

I föreliggande artikel har jag behandlat begreppet *nutidsrelevans* i anknytning till tempusen presens perfekt och preteritum. Jag föreslog att nutidsrelevans består i olika saker för olika typer av aktioner, och att det är olika bestående eftertillstånd i nuet som kan ses som nutidsrelevanta. I exempelvis *Dragkedjan har gått sönder* kan eftertillståndet 'dragkedjan är sönder' ses som nutidsrelevant. Hos specifika avslutade icke-resultativa aktioner som i *Jag har sprungit en mil idag* kan ett sådant tillstånd antydast pragmatiskt, t.ex. att 'jag är utmattad', men det behöver inte finnas en antydning till något bestående eftertillstånd.

Jag föreslog att vi emellertid borde tala om skillnaden mellan presens perfekt och preteritum i termer av *nutidsperspektiv* respektive *dåtidsperspektiv*, snarare än huruvida aktioner som uttrycks med presens perfekt har nutidsrelevans eller ej. Nutidsperspektiv avser den generella tendensen hos presentiska tempus att se på aktionen utifrån talögonblicket (nuet) och

fångar användningar av presens perfekt även i de fall där det inte går att urskilja något påtagligt eller pragmatiskt antytt eftertillstånd som relevant i nuet. I en sats som *Jag har haft en rätt bra semester* kan man utgå från ett nutidsperspektiv för att enbart rapportera att den förflutna aktionen 'ha en rätt bra semester' ägt rum, utan att antyda något eftertillstånd i nuet.

Litteratur

- Andersson, E. (1991). Om svenskans tempus. *Språkbruk*, 1, 7–13.
- Andersson, E. (1977). Verbfrasens struktur i svenskan. En studie i aspekt, tempus, tidsadverbial och semantisk räckvidd. *Meddelanden från Stiftelsens för Åbo Akademi forskningsinstitut*, 18.
- Christensen, L. (1997). *Framtidsuttrycken i svenskans temporal system*. Lund University Press.
- Comrie, B. (1976). *Aspect: an introduction to the study of verbal aspect and related problems*. Cambridge University Press.
- Dahl, Ö., & Hedin, E. (2000). Current relevance and event reference. I Ö. Dahl (Red.), *Tense and Aspect in the Languages of Europe* (s. 385–401). Mouton de Gruyter.
- Declerck, R. (1991). *Tense in English*. Routledge.
- Ekerot, L.-J. (2011). *Ordföljd, tempus, bestämdhet – föreläsningar om svenska som andraspråk* (2 uppl.). Gleerups.
- Grice, H. P. (1975). Logic and conversation. I P. Cole & J. J. Morgan (Red.), *Syntax and Semantics 3: Speech Acts* (s. 41–58). NY Academic Press.
- Larsson, I. (2009). *Participles in Time – the development of the perfect tense in Swedish*. [Doktorsavhandling, Göteborgs universitet].
<http://hdl.handle.net/2077/20772>
- Larsson, I., & Lyngfelt, B. (2011). Tempus i svenskan. I C. Andersen, A. Granberg & I. Söhrman (Red.), *Tid och tidsförhållanden i olika språk* (s. 66–88). Göteborgs universitet.
- Lindström, J., & Wide, C. (2001). Perfekt med explicit dätidsbestämning. I L. Jönsson, V. Adelswärd, A. Cederberg, P. A. Petterson & C. Kelly (Red.), *Svenskans beskrivning, 24: Förhandlingar vid Tjugofjärde sammankomsten för svenskans beskrivning, Linköping, 22–23 oktober 1999* (s. 153–166). Linköping University Electronic Press.
- McCawley, J. D. (1971). Tense and time reference in English. I C. J. Fillmore & D. T. Langendoen (Red.), *Studies in Linguistic Semantics* (s. 96–113). Holt, Rinehart & Winston.
- McCoard, R. W. (1978). *The English perfect: tense-choice and pragmatic inferences*. North-Holland Publishing Company.
- Parsons, T. (1990). *Events in the semantics of English: a study in subatomic semantics*. MIT Press.
- Pipping, R. (1936). Om innebörden av perfektum i nusvenskan. *Bidrag till nordisk filologi tillägnade Emil Olson den 9 juni 1936* (s. 143–154).

- Rothstein, B. (2008). *The perfect time span: on the present perfect in German, Swedish and English*. John Benjamins Publishing Company.
<https://doi.org/10.1075/la.125>
- SAG = Teleman, U., Hellberg, S., & Andersson, E. (1999). *Svenska Akademiens grammatik. Volym 1–4*. Norstedts.
- Språkbanken. <https://spraakbanken.gu.se/>
- Tóth, M. A. (2020). *The present perfect in Swedish, Japanese and Hungarian*. [Masteruppsats, Osaka University].
- Tóth, M. A. (u.å.). *Presens perfekt i modern svenska*. [Avhandlingsmanuskript under arbete]. Institutionen för svenska, flerspråkighet och språkteknologi, Göteborgs universitet.
- Yao, X. (2014). *The present perfect in English: meaning, interpretation and use*. [Doktorsavhandling, University of New South Wales].
<https://doi.org/10.26190/unsworks/16784>